

חולין פה ADDENDUM

משה שווערד

א. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף פה עמוד א

תנו רבנן וכו' אמר רבי יהודה אימתי וכו'. [1] שיטת הגרי"ש רוב הראשונים דכיון דבמשנה הכלל הוא דאימתי דרבי יהודה בא לפרש, נמצא שהמשנה סתמה כרבי יהודה, להכי פסקינן כר"י. [2] אולם שיטת בעה"מ דכיון דאימתי שנכתב בברייתא בא לחלוק, שוב מפרשים כן אף במשנה, והלכה כרבנן שצריך לכסות כל דמו הרי דפסקינן כן. והמשכנות יעקב הוכיח כהבעל המאור מהא דאי' לעיל (פה ב) דר' חייא נפל לי' איניבא בכיתני' וכו' והוצרך לדם ואמר לו רבי שיטריף את העוף או שינחרנו, ויש להקשות דמאחר דסגי לקיום מצות כיסוי הדם בטיפת דם מדוע הוצרך לנוהרו, הרי יכול לכסות מקצת הדם ולהשתמש בשאר, ומוכח דלהלכה בעינן כיסוי בכל דמו. אך בגליון מהרש"א (סי' כח) כתב בשם שו"ת בית שלמה דלכתחילה לכ"ע צריך לכסות כל הדם, ולהכי לא היה יכול רבי חייא לעשות כן. ובפ"ת (סקי"ח) כתב דהתם איירי כשהיה צריך להשתמש בכל הדם. עוד מתרצים דהתם רבי הוא דאמר לו כן, ומסתמא ס"ל כאביו רשב"ג דצריך כל דם הנפש.

ב. חדושי אגדות [ספרי המהר"ל] מסכת חולין דף פה עמוד ב

בזכות שאמר ואנכי עפר ואפר וכו'. ואם תאמר ומנ"ל הא, שאם בא לומר מהיכן זכו למצות אפר פרה ועפר סוטה וקאמר בשביל שאמר אברהם אנכי עפר ואפר, אם כן יקשה ליה א"כ כל מצות שבתורה מהיכן זכו, ויש לומר דלא שאל רק על מצות אפר פרה ועפר סוטה שהוא דבר מצוה רבה ויתירה, מצות פרה לטהר את אשר נטמא, וכן עפר סוטה לטהר אותה לבעלה, וכן מצות תפילין דכתיב וראו כל עמי הארץ וגו', וכן מצות ציצית וכדמפרש. ולכך ישראל מצד עצמם לא היו זוכים לאלו המצות, אם לא היה מדת אברהם שהיה מדתו גורם זה, משום שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר, אי אפשר שלא יהיה גורם דבר זה דבר גדול לבניו. משום שכל כך הדבור הזה הוא דבור גדול, כי הוא מורה על הענוה הגדולה והיתירה. ואין לך מדה יותר עליונה כמו הענוה, [כמו] שיתבאר בסמוך, לכך נתן השם יתברך להם מצוה בעפר שכל מצוה כמו זאת שהוא בעפר ואפר יורה על פשיטות המצוה ביותר והיא מצוה אלקית ביותר.

וכן מה שאמר בסמוך בשכר שאמר אם מחוט ועד שרוך וגו', ר"ל שאי אפשר שיהיה דבור זה שהוא מורה על מדת הפשיטות שלא רצה ליהנות מאחר, ודבר זה מדת הפשיטות שלא רצה לקבל מן אחרים. כי הפשוט לא יקבל כמו שהתבאר למעלה (מ"ד ב) אצל איזה ת"ח. ולכך זכו בניו לשתי מצות שהם אלקיות ביותר, שכל אשר המצוה בדבר דק מאוד כמו מצות ציצית, יורה זה פשיטות המצוה ביותר. ומפני שלא רצה ליהנות אפילו דבר קטן שאינו משמש כלום רק לקשור הנעל שהוא דבר קטן, ומפני כך זכו בניו לציצית שיהיה להם מצות דקיות כמו ציצית ורצועות תפילין שכל עוד שהמצוה דבר דק מורה על הפשיטות. לכך צריך שיהיה הגורם ענין גדול, דאם לא כן מאי רבותא ומאי שכר יש בזה, דבלאו הכי יש מצות לישראל אם לא שהיה גורם מצוה חשובה ביותר. ולכך פריך בשלמא רצועה [של תפילין] יש במצוה זאת דבר גדול דתנא ר"א וכו'. ועוד תדע כי מה שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר, ר"ל עפר אני שמן העפר נוצר האדם ואני אפר שכל אדם תכליתו אפר במיתו, ואילו שנים הם כנגד החומר, שהוא אדמה ועפר שמוכן לקבל צורה, והאפר הצורה בטלה ושב האדם לאפר. ולכך זכו בניו למצות אפר פרה כי היה באברהם מדת הענוה שהיה נחשב אליו כאלו הוא אפר לגמרי, ודבר זה ראוי לטהר את האדם אחר מיתתו כאשר שב אפר אחר מיתתו. כי הענוה הוא הפשיטות הגמור, ובדבר זה אין טומאה שאין דבר מקבל טומאה, רק אם הוא כלי שהוא חשוב ואינו פשוט כאשר שם כלי עליו, ולכך פשוטי כלי עץ אין מקבלים טומאה. וכאשר מחבר האפר במים חיים בזה מסלק הטומאה מן האדם שקבל טומאה מן המת. ופשיטות האפר שהוא פשוט מכל צורה, עם מים חיים מסלק הטומאה, ולפיכך מפני שאמר עפר ואפר שיוורה זה שהיה אברהם בעיניו אפר, ובשביל זה זכו בניו לאפר פרה לטהר מן הטומאה. כי מדה זאת שהאדם נחשב בעיניו כמו אפר, מסלק הטומאה כמו שאמרנו.

וכן דבר זה בעצמו מה שאמר אברהם ואנכי עפר, זכו בניו לעפר סוטה, וזה מפני כי האשה נמשלה לקרקע עולם, והמים שהוא המטר הוא כמו בעל לארץ שהרי אמרו (תענית ו' ב') מטר בעלה דארעא ואלו שניהם דהיינו העפר שהיא כמו האשה [המטר שהוא] בעל לארץ אינם משקרים זה לזה, כי אין העפר מקבל מאחר כלל. ודוקא עפר שהוא בקרקע המשכן, מפני שהעפר הזה הוא עפר קדוש, והאשה היא ג"כ מעפר המשכן. ומפני כך גבי אפר פרה כתיב מים חיים אל כלי, שהמים חיים מורים על הטהרה, אבל העפר הזה מורה על האשה [אשר] היא דביקה בבעלה (ואין) [ואין] הבעל נקרא מקור חיים. ואפשר שגם זה שצריך למחוק (מחלוקת) השם תוך המים מפני שהוא יתברך מחבר איש ואשה ונתן שם י"ה ביניהם ולכך ימחוק השם למים. ואם לא היה זה שאברהם אמר ואנכי עפר שהיה מראה עצמו לעפר, לא זכו בניו במצוה זאת שהמצוה הזאת [היא] מה שהאדם נמשל כעפר כמו שאמרנו. וכן לא זכו לאפר פרה שהמצוה הזאת [רק] מפני שהאדם שב אל עפר והוא תכליתו, וכאשר יהיה שב לעפר אין העפר טמא וכמו שאמרנו מפני שאברהם קרא עצמו ואפר זכו למצוה [זו] ויש להבין את זה.

ג. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף יד עמוד א

הקדמה לסוגיא דר"ח סגן הכהנים

נדון הסוגיא אי שרי לטמא קדשים או תרומה שנטמאו בטומאה פחותה ממה שבא לטמאותם עכשיו ויסוד הדין אינו משום שאין מפסידן כיון שהם טמאים ומופסדים כבר, אלא דין חדש איכא בהא דילפינן ממשמרת תרומתי שאסור לטמא תרומה וקדשים ואינו משום שמפסידן אלא איסור מגוזה"כ שלא לטמאותם. וכן מוכח ממה שנסתפקו תוס' (לעיל י"ג ע"א ד"ה ושורפים) אם יש איסור מה"ת להפסיד טהרות, מ"מ לטמא ודאי שאסור מה"ת הרי שדין טומאה אינו מחמת שמפסידן. **ובזה הנידון אי שרי להוסיף טומאה חמורה על טומאה שבהם, אף על פי שאין נפק"מ בדין דאחר שנטמאו צריך לשורפם בין בטומאה שבהם בין בטומאה חמורה שיוסיף עליהם, מ"מ עצם הטומאה היא פגם והוזהרנו בקרא דמשמרת שלא לטמא.**

ונראה לקרב הענין שטומאה היא פגם בעצם גם בלא נפק"מ בדין בדרך אגב, **דהנה בחולין פ"ח ע"ב אמר רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה, ומקשי הש"ס ולחשוב נמי עפר כיסוי הדם, ומשני התם הכשר מצוה איכא הנהא ליכא. מבואר דבהא דאמר רבא. איכא הנהא מלבד המצוה,** וגבי סוטה מבואר דכיון שקינא לה ונסתרה ואסרתה תורה וגם אם היא טהורה נחשבת טמאה, וע"י עפר שמערב במים ושותה נטהרת לבעלה ובוהה הוי הנהא וגבי טומאה נמי כיון שנטמא ויכול להטהר ע"י אפר פרה אדומה הוי הנהא.

וקשה דהא אמרינן בנזיר ס"א ע"ב דעכו"ם אינם מקבלים טומאה ממת דדרשינן והוה הטהור על הטמא כל שיש לו טהרה יש לו טומאה וכל שאין לו טהרה אין לו טומאה, ועכו"ם אינם מקבלים הוזהר דדרשינן ביבמות ע"א ע"ב דכתיב בהזאת אפר פרה אדומה בני ישראל ולא עכו"ם. **ומעתה יש להקשות מה קיבלו בני ישראל שכר בזכות אברהם אבינו שנטהרים באפר פרה אדומה הרי אם לא היתה טהרה שלא היה נאמר פרשת בני"י בהזאת אפר פרה הרי ממילא לא היתה טומאה, ומה הנהא בכך שנטמאים ויכולים להטהר, ואדרבה הרי עדיף שלא ישמאו מלכתחילה ולא יוצרכו ליטהר בהזאה.** (כן הוקשה לי מעודי ואח"כ מצאתי שעומדים בה).

ומבואר דטומאה הוא פגם בעצם וגם אם אין לו נפק"מ בדין כמו בעכו"ם שאינו מקבל טומאה ואינו גם מעביר הטומאה לאדם או דבר אחר מ"מ הוא טמא בלי נפק"מ לדינא. וזה השכר לבני ישראל שיוכלו להטהר מהטומאה להסירה כאילו לא נטמאו כלל. (עי' מ"ש בסוטה דף י"ז ע"א ובחולין דף פ"ח ע"ב) **וזה נידון הסוגיא דאין היתר להוסיף טומאה על קדשים ותרומה טמאים. דעצם הוספת טומאה הוי פגם יותר ואפשר שנאסר בדין משמרת.**

ד. דף על הדף מסכת חולין דף פח עמוד ב

ואמר רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לחוט של תכלת ורצועה של תפילין.

בש"ע או"ח (סי' ב' סעיף ד'): "ינעול מימין תחילה ולא יקשרנו, ואח"כ ינעול של שמאל, ויקשרנו, ואח"כ יקשור של ימין". והוא מגמרא שבת (ס"א ע"א). וכתב שם הט"ז דיש מעלה לימין כמו שמצינו בכ"מ שנותן מדם האשם על בהן יד ימין ובהן רגל ימין, ולשמאל יש חשיבות בתפילין, לכן יר"ש יצא ידי כולם, ויחק, שלבישת הנעל תתחיל בימין, וקשירת הנעל יתחיל בשל שמאל.

ובהגהות הגרעק"א (שם) מביא מס' עמק המלך (פ' לך לך) שביאר יותר על פי המבואר כאן שבשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל" - זכו לתפילין, ממילא יש שייכות בין שרוך נעל לתפילין, לכן לגבי קשירת שרוך נעל, מתחיל בשל שמאל, שהרי לגבי תפילין השמאל הוא החשוב יותר, וכ"כ בלבוש (שם).

ועל פי זה כתב המלבי"ם בספרו ארצה"ח, ופסק כן המשנ"ב (שם סק"ו) שרק בשרוכי נעלים יקשור של שמאל תחילה, אבל שרוכי שאר בגדים, יקשור של ימין תחילה.

במשך חכמה (בראשית י"ד כ"ד) כתב שמהאי טעמא נהגו כל בית ישראל ללבוש טלית ותפילין בתפילת שחרית דייקא, שכיון שזכו לחוט של טלית ורצועה שלתפילין ע"י אברהם אבינו ע"ה, לכן מניחין בתפילת שחרית שהיא התפילה שתיקן אברהם אבינו ע"ה.

ויש להוסיף שבדברים אלו, בשריכת הנעל של שמאל תחילה, והנחת טלית ותפילין שחרית, יש בוה ענין של הזכרת זכותו של אאע"ה, וכמבואר בירושלמי יומא (ריש פ"ג) שהרואה הי' אומר ברקאי - עד חברון, להזכיר זכות ישני חברון.